

Վրթանես Փափագյան

Մի պատկեր

1

Բասենի բարձրավանդակ բլուրների վրա դեռ գարնանային եղանակ էր, չնայելով որ հունիսյան շոգերն սկսել էին դաշտի մեջ:

Դեռ հեռավոր գագաթների և ստվերամած խորշերի հատակում սպիտակին էին տալիս ձյունի շերտեր, բաց տեղերում, գորշ թացության մեջ դալար կանաչությանը թավշանման քնքշությամբ գորգ էր կազմում՝ բծավորված և կտոր-կտոր եղած բաղմաթիվ վճիտ առվակներով ու ջրակույտերով: Մանիշակագույն ծաղիկներ՝ գանգակաձև լույան, շեփորաձև կանաչն ու փոքրիկ, գողտրիկ գիներբուկը խմբերով պսակ էին կազմել վտակների շուրջը: Այս-այն կողմ գարնանային դեղին ծաղիկները գլուխ էին դուրս պարգում քարոտ վայրերի և փոքրիկ խորքերի միջից: Հեռու, բավական բարձրացած ցորենի և գարու կանաչ արտերի մեջ բարձրագլուխ՝ կապույտ շերտեր էին դնում խիարուկները և կապույտ շուշանը ճախնուտ կողմերում բացվել, իր մեծ նուրբ թերթերը ցնցում էր մեղմիկ գեփյուռի տակ:

Ալե՛ձն կանաչ բլրակներ՝ հետզհետե բարձր, գույնզգույն ծաղիկներով ու փողփողուն ջրերով շերտավորված, սարահարթեր՝ միմյանցից գեղածիծաղ, միմյանցից կենսապարար, շրջապատում էին այն մենավոր անկյունը, ուր գարնան սկզբից ի վեր իջել, բանակել-իջել էր հայ բոշաների մի ցեղ, գորշ վրանների տակ, մեղմիկ ցած սահող ջրվեժի կողքին, փոքրիկ, բայց շքեղ հարթության վրա:

Գյուղերը հեռու չէին. մի քանի բլուրներ, և ահա տարածվում էր Հասան-Ղալայի դաշտը՝ կտրված մեծ, պղտոր Երասխով. ամեն կողմ գյուղեր, հեռվում՝ հնացած խարխուլ քաղաքն ու իր ապառաժոտ կողերով բերդը, դեպի ձախ՝ ոլորապտույտ՝ Տեն-Պոյնուի կիրճը, դեպի աջ՝ Բասենի շքեղ դաշտը. ապա, հորիզոնը մշուշի մեջ՝ լեռներ ու լեռներ, բարձր, դաժան շղթաներ...

Բռնաների բանակած տեղը թե՛ գեղեցիկ էր և թե՛ ապահով: Մի քանի քայլից հետո մի արահետ, քսան բույսի վագրով, կհասնի Հերթն, ձիով երկու ժամ՝ դեպի բերդաքաղաք: Բռնա կինն ուրեմն կարող էր առավոտ շուտով ելնել մտնել դաշտը, հինգ-վեց գյուղ թափառել և երեկոյան-վերջալույսին վրանները վերադառնալ:

Ցերեկները վրանների առաջ քիչ բազմություն կար և քիչ էր կենդանությունը: Ահագին գամփոերը քնում էին արևի տակ. էշերը, եթե դաշտ չէին իջել, արածում էին բռնա մանուկների հսկողության տակ. մանուկները խոտերի մեջ, մեջքի վրա տարածված. երագում էին բաց երկնքի տակ կամ քնում, իսկ տղամարդիկ, վրանների հովանու ներքև, մաղ էին գործում կամ փսիաթ: Մի քանի կանայք, դեռ ջահել հարսները, վրանի առաջ օջախ շինած, փշերից ու գյուղերից բերված փայտերից կրակ կազմել կամ կերակուր էին եփում կամ լվացք անում և կամ, խումբ առ խումբ քիչ հեռու, ծաղիկների և ջրվեժի կողքին, գուլպաները ձեռքերին գործում էին և խոսակցում:

Գիշերն էր, որ սկսում էր մի եռուն, գվարթ կյանք վրանների առաջ: Ամենքը տուն մտած վերջալույսին՝ տեղավորում էին իրենց բերածը, ապա ճաշում, հետո, աթոռակալի՝ իրենք ցեղապետի վրանի առաջ մի մեծ խարույկ վառում, և երբ մութն իջնում էր բլուրների վրա, երբ լուսինը կաթնագույն լույսով ողողում էր այդ սքանչելի բարձրությունը, պլավացող խարույկի շուրջն էին կիտվում բռնաները, գալիս էր հովվական տիկը կամ ջութակը, և օրվա անցքերի մասին խոսելուց հետո, գիշերային լռության մեջ, շների ընդհատ ոռնոցների, մանուկների գվարթ ճիշերի մեջ սկսում էր երաժշտությունը, բռնայական տխուր, մելամաղձոտ նվագը, որ արձագանք սփռելով՝ թրթռում էր ու իջնում ծործորների մեջ, կամ երերում ու մեղմիկ՝ գնում մեռնելու դեպի բարձրություններ:

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1041 1042 1043 1044

Ամեն բոշա սիրում է երաժշտությունը, այնքան է սիրում, որքան իր ազատությունը, որքան իր բաց երկինքը: Ամեն բոշա մանուկ բանաստեղծ է, սիրահար՝ երգի, սիրահար՝ լուսնկա պայծառ երկնքի, պսպղուն կապույտ երկնականարի, դալար– ջրաշատ բարձրությունների և մելամաղձոտ, երագել տվող երաժշտության:

Հետո հանկարծ, միաձայն խաղի մի բուլետի տևողությունից հետո, նվագողը շարժվում է և սկսում մի պարերգ, մի կաքավող, թռչկոտուն, զվարթ պարերգ, որ շարժում է ձգում մանուկների մեջ, շարժում է շներին իսկ: Կանայք միմյանց երեսի են նայում, տղամարդիկ կանանց աչքերով պարի հրավիրում, մանուկները՝ սողալով ավելի մոտ գալիս, հետո մեկեն մի երիտասարդ ցատկում է մեջտեղ, ձեռքերը տարածում, մարմինը կոտրատում, նազանքներով սահում գետնի վրա և իր վրա պտույտներ գործելով՝ շրջաններ է գծում խարույկի շուրջը:

Ու բռնաները սկսում են մեղմիկ ծափահարել, մի քանիսը բթամատով և երրորդ մատով շրփացնում են, ուրիշները խուլ ձայնով շվշվացնում, իսկ ցեղապետը ուշադիր ժպտում է և գոչում.

- Դե՛հ, աղջիկնե՛ր, ձե՛զ տեսնեմ...

Բայց կանայք դեռ չեն շարժվում, դեռ նազ են անում, միմյանց առաջ մղում, միմյանց հրավիրում:

Ու մեկեն մի հարս, մի համարձակ կին ոտքի է ելնում ու առաջ նետվում: Երիտասարդը ետ է քաշվում ու նստում: Այժմ կինն է պարողը:

Սրանում է կինը ձեռքերը շրփացնելով, մեջքն ու իրանը կոտրտելով: Երբեմն այնպես կռանում է և շնորհալի՝ դեպի գետին հասնում, որ կարծես մտադիր է պառկել, այդպես կռացած նա սրանում է և հանկարծ գսպանակի պես վեր նետվում և նորից մեկ այս, մեկ այն կողմ ծովելով, ձեռքերն օրորելով, կոները պտտեցնելու ժպիտը դեմքին՝ սահում է, կարծես ոտքը գետնին չի կաշում...

Նրան քիչ հետո դեմ առ դեմ է գալիս մի ուրիշ կին, և ահա սկսում է գույգ պարը: Երկու հանդիպակացները միևնույն շարժումներով խաչաձև նախ կտրում են իրար, միշտ խաչեր կազմում, կանոնավոր խաչեր՝ կենտրոնը խարույկը, և ոչ մեկի շարժումը մյուսից չի զանազանվում. ծովում են միասին, նույն նազանքներն անում, նույն ամանակով մատերը շրփացնում և նույն բուլեին խաչաձև գծերի ծայրերը հասած՝ միաժամանակ դառնում, դեպի կենտրոն են սրանում ու կենտրոնից դեպի խաչի թևերը սահում...

Այդ բոլորը կատարվում է այնքա՛ն արագ, այնքա՛ն ճշտությամբ, որ սքանչելի մի տեսարան է պատկերանում միաժամանակ միմյանց մեջք դարձնող կամ դեպի կենտրոնը եկող և ապա լայնության թևի երկու ճյուղերը գնացող գույգից: Տասնհինգ բուլեաչափ երկու պարելուց հետո երկարության թևի ծայրերից դեպի կենտրոնն են գալիս, միմյանց կպցնում գլուխները և պարն այդպիսով վերջանում է:

Այնուհետև երաժտությունը լռում է, և մի խոսակցություն: Ամեն ոք պատմում է իր տեսածն ու լսածը, դաշտից գյուղերից բերած համբավները: Մանուկները հեռվում խաղում են, և աթոռակալը մյուս կողմում՝ դատում է և խորհուրդներ տալիս. բոլորը պատկառանքով լսում են ծերունուն՝ այդ փորձված բռնային, որ գիտե բոլորի ցավերը, բոլորի ուրախությունները:

Հետո նվագողը նորից տիկը ձեռքն է առնում և ահա կանանց ու տղամարդկանց խումբը սկսում է երգել նախ մեղմ, ապա ուժգին և սարահարթը լցվում է մի անուշ երաժշտությամբ մանուկներն իսկ ընջողում...

Ահա այսպես էր կյանքը վարում Բասենի արև թափառական հայ բռնաների մի խումբը, որոնց մեջ էր Մարգոն:

Այդ խումբը Փոքր Ասիայից, Պոյապատի կողմերից էր եկել Պոյապատի կողմերից էր եկել, փախչելով հալածանքներից, թափառելով մտել էր Էրզրումի նահանգը և ձմեռը քաղաքներում, իսկ այս ամառ գարնանից ի վեր եկել էր Բասենի դաշտը՝ մտադրելով մինչև ձյունների իջնելը մնալ այնտեղ:

Մարգոյին ամենքը ճանաչում էին և ամենքը հարգում այդտեղ: Նա իր օջաղը, իր վրանը չունեւ. հյուր էր ազգակիցներից մեկի մոտ բայց իր աշխատանքովն էր ապրում: Ո՛չ որ նրա պես ճարպիկ, շատ հավաքող և մեծ պաշար բերող չկար ամբողջ վրաններում: Ո՛չ որ նրա պես երկրներ տեսած, ամեն անկյուն, ամեն ճանապարհ ճանաչող չէր, և՛ ոչ որ սակայն՝ նրա պես մռայլ ու տխուր, լռիկ ու մտախտի չէր ամբողջ ցեղի մեջ:

Բոլորը գիտեն Մարգոյի պատմությունը: Գիտեին, թե նա վաղուց թափառում էր՝ պղծված օջախի պատվը վերականգնելու համար:

Իր ծերունի հայր չէր կարողացել սպասել. մի տարուց հետո մեռել էր: Մարգոն ստիպված էր եղել միառժամանակ ընդհատել հետադուրացությունը, գալ՝ որդիներին առնել և տանել Էրզրում, իր քրոջ մոտ:

Այդ օրից Պոյապատի բռնաներն այլևս չէին տեսել նրան բայց գիտեին, որ կենդանի է և վրեժխնդրության ոգու պես քայլում է պաշտոնյաների մեջ՝ որոնելով

իրեն անպատվողին ամեն տեղ:

Եվ ահա հանկարծ, երբ ընդհանուր ավերածություններից ստիպված: բռնաների այդ ցեղը Էրզրում էր գաղթել և մի ամառ լեռներում վրաններ էր խփել, մի գիշեր հայտնվել էր Մարգոն մռայլ և տխուր: Ոչ ոք նրան բան չէր հարցրել, ամենքը նրան ընդունել էին մի առանձին խոնարհ հարգանքով և թողել, որ նա իր ուզածն աներ:

Ու Մարգոն այժմ ահա, երբ երեկոյան այդ լուսնկային պարում էին իր ցեղակից հարսները, նստած էր կանանց մեջ լուռ և խոնարհ, գլուխը ծնկան և աչքերը կրակին:

Եվ անցնում էր նա իր հին հիշողություններին: Հիշում էր, թե ինչպես ինքն էլ մի ժամանակ պարում էր գվարթությամբ այդ պարը, և ոչ ոք չէր կարողանում նրա նման հիացում ազդել. հիշում էր, որ տղամարդկանց խելքերը գնում էին, երբ նա կարմրած ու բոցափայլ աչքերով, իր վայելուչ, երկար ու ճկուն հասակը ոլորտելով, սեթևեթ և գրգռիչ շարժումներով սահում էր գետնի վրայով, նագանքներով աչքերը ոլորում, դուրսից ժպիտով շուրջը կախարդում և ապա հպարտ՝ իր սփռած հիացումով, գնում էր նստելու կանանց մեջ՝ տղամարդկանց աչքը միշտ իր վրա: Հիշում էր, թե ինչպես բոլորը նախանձում էին Արթենին, որ այդպես քաջ, գեղեցիկ և համեստ կին ունի...

Իսկ ա՛յժմ. ի՞նչ էր նա: Գեղեցկությունից միայն աչքերն էին մնացել, որ այլևս չէին բոցավառվում, այլ լի էին մռայլ ու տխրություն սփռող խոհերով. հասակը նույնն էր, բայց այլևս ո՛չ գողտրիկ, ո՛չ այնքան վայելուչ, և դեմքի վրա, կիզացած, այրված կաշին խորշումել էր, կնճիռներ կազմել, այտերը փոս ընկել, շրթունքները դառն արտահայտություն ստացել և սիրտը՝ մի ժամանակ այնքան գվարճություն, այնքան հրապույր սփռող սիրտը, այժմ ճնշված, դառնությամբ լի էր և վիրավից...

Օ՛հ, նա կկենդանանար նորից, կվերստանար իր գեղեցկությանը, իր հրապույրը. հասակը անշուշտ կուղղվեր, դեմքը կփափկանար, աչքերը կբոցավառվեին նորից, եթե միայն գտներ իրեն այդ դրության մեջ ձգողին և վաղուցվանից պատրաստած սուր դաշույնը մխեր նրա կուրծքը, տեսներ նրա արյունի հոսելը,

տեսներ նրա տանջվելը իր ոտքերի տակ և այդ բոլորով սրբեր իր հոր օջախը, իր գավակների անվան վրա ծանրացող անպատվությունը: Ոչ ոք, իհարկե, նրան անպատիվ, արատավորված չէր համարում. ամենքը գիտեին, որ նա բռնության զոհ էր:

Բայց ի՞նքը ինքը՝ ոչ: Ինքն իրեն անպատված էր զգում և անպատվողի արյունը միայն կարող էր սրբել արատը, մաքրել, նորից կյանք տալ զոհին...

...Եվ երբ սկսեցին երգել, Մարգոն հիշեց, որ ինքն էլ երգում էր այդ, մասնակցում նրան, որ ինքն էլ իր քաղցրիկ ձայնով հրապուրում էր բոլորին, և վաղուց, շատ վաղուց էր, որ մի խազ չէր հանել կոկորդից. մոռացել էր իսկ երգի խոսքերը... Ու դառնացած՝ սկսեց լսել:

Քիչ հետո խմբական երգը կանգ առավ: Այժմ մի տղամարդ, ձայնը բարձրացրեց և սկսեց մի հնամյա երգ.

Թեև մութն իջավ, երկինքը պատեց,
Թեև սառ ելավ, երկիր պաղեցրեց,
Բայց մթան միջից լոմ աղջիկն ելավ
Ու սառի միջից ջերմություն սփռեց...
Լոմ աղջիկ՝ սիրուն, աչքերդ լույս տվին
Լոմ աղջիկ՝ սիրուն, սիրտդ ջերմ սփռեց...

Դրան որպես պատասխան, կանանց խմբից լսվեց մի սիրուն ձայն, որ երգում էր.

Թեև մութն ընկավ, երկինքը պատեց,
Թեև տառ ելավ, երկիր պաղեցրեց,
Բայց մթան միջից ե՛ս քեզ լույս կըտամ
Եթե դու լինես իմ տանը հսկան:
Եվ սառի միջից ես քեզ սիրտ կըտամ,
Եթե դու լինես առյուծի նման:
Լոմ տղա կտրիճ, աչքերս քեզ կըտամ,
Լոմ տղա կտրիճ, սիրտս քեզ կըտամ...

Այս ընդդիմախոսական երգը պարբերաբար շարունակվեց, և ամեն անգամ երգում են տարբեր կանայք: Եղանակը գողտրիկ ու կայտառ, բայց միատեսակ էր և նմանում էր վիճաբանության: Մանուկները թողնում են ամեն բան և մոտենում. աթոռակալը ժպիտն երեսին դիտում է վեճը, տղամարդիկ տաքանալով՝ միմյանց են քաջալերում և կանայք միմյանց հորդորում՝ ավելի սուր պատասխաններ շարադրելու:

Եվ հովվական տիկն իր միաձայն խազով ձայն է բռնում երգելիս, իսկ ընդմիջումներին՝ մի թեթև նախերգանք հնչեցնում: Ըստ երևույթին երգը մի հին, վաղածանոթ երգ էր. բայց վարպետությունը նրանում էր կայանում, որ երգողը պարտավոր էր նույն հանգերով և նույն եղանակի տակ ինքնություն, նոր բան արտադրել: Որքան սրամիտ էին առաջարկները կամ պատասխանները, այնքան գովասանք և հրճվանք էին ստանում:

Ահա շարժվեց մեկը, ձայնը բարձրացրեց և հանպատրաստից սկսեց.

Թե մութն ընկավ, երկինքը պատեց,
Թեև սառն ելավ, երկիրը պաղեց,
Բայց խիստ խավարում համբույրը լոմ աղջկա
Շրթունքիս դիպած՝ խոշոր լույս կտա.

Եվ սառած երկիր՝ լոմ աղջկա սիրով,
նորից շունչ կառնի, կանաչ կդառնա,
Լոմ աղջիկ՝ սիրուն, համբույրդ հույս կտա .
Լոմ աղջիկ՝ սիրուն, սերդ կյանք կտա...

Էհե՛, Էհե՛, վատ չէր... գոչեց աթոռակալը, ապա տեսնենք, կանանց կողմից ինչ պատասխան կգա:

Եվ մինչ տիկը նախերգանքն է անում, կանայք իրար մեջ փսփսացին, հետո մեկը ժողովեց իրեն, ձայնը բարձրացրեց և պատասխանեց.

Է՛յ մթան միջից կանչող լոմ լախուզ,
Է՛յ սառի միջից աղաչող մանուս,
Լոմ աղջիկն երբե՛ք քեզ համբույր չի տա,
Լոմ աղջկա սիրտը քեղի չի՛ դառնա,
Եթե քո ձեռքը երկաթ չփշրի,
եթե քո սրտից սառը չհալվի
Լոմ տղա քնած, լոմ աղջիկն երբե՛ք
Ոչխար չի դառնա, որ գա ու քեզ հետ՝
Միշտ խոտ արածա...

բա՛ բա , բա՞... կանչեց աթոռակալը, կերար, Գիյոր այս էլ քեզ պատասխան
մարսեցի՞ր...

Ու բռնաները բոլորն էլ գվարթ ծիծաղ արձակեցին, բայց Հովական տիկը
շարունակում էր . կանայք սկսեցին տղամարդկանց ծաղրելով գրդոել. սրանք էլ
ամաչած, դրդում էին իրենց միջի երիաասարդներին ամոթով չմնալ

Տո ի՞նչ եք մնջել, մարդիկ, կանչեց մի ծերունի,— ուր է լեզուներդ... վայ ես ձեզ ինչ
ասեմ հայ...

Կնկա խոսքի տակը մնա՞լ... ծո՛, չխոսե՞ք...
ե՛ս մթան միջից կանչող լոմ լախուզ,
ես սառի միջից աղաչող մանուս,
Ջեռքս երկաթ փշրի՛ քեզ կոշիկ շինի»
Միրտս աշխարհի դյութի, ոտքիդ տակ բերի...
Լոմ աղջիկ սիրուն, ասա՛, ինչ կուզես,
Որ ինձ համբույրիդ արժանի տեսնես...

Կանայք իրար անցան, այժմ ամենքն էին ուզում պատասխանել. ամենքը
բորբոքվեցին: Բայց հանկարծ Մարգոն, որ լուռ լսում էր, շարժվեց, բուռն
շարժմամբ դեն հրեց կանանց, և ի զարմանս բոլորի, խռպոտ ու խուլ ձայնով
երգեց.

Է՛յ դու մթան մեջ կուշ եկած լախուզ,
Մատույցների մեջ շորացած մանուս
Ելի՛ր, մեյդա՛ն եկ, աղջիկս քեզ կտամ,
Աշխարհում մութամ՝ քերեն քեզ պահեմ,
Թե դաշույն ձեռքիդ օջախս սրբես,
Եթե թշնամուս ոտիս տակ քերես...

Ասաց և հրաբորբոք աչքերով ոտքի ելավ:

Բոլորն ապշել էին. տիկը լուց և մի բուպեի խոր, անշշուկ լռության մեջ լսվեց նորից Մարգոյի խրոխտ, դողդոջուն ձայնը, որ այս անգամ առանց երգելու՝ գոչում էր.

Տեսնե՛նք, ո՞վ է այն կտրիճ տղամարդը, որ աղջկանս ու օջախիս արատը մաքրելու համար ցուպը ձեռք կառնի և կգա ետևիցս...

...Ու ճարճատում էր խարույկը, լուռ էին բռշաները: Եվ բնության անորոշ, գիշերային տխուր շշուկն էր, որ սահելով լեռների կողից՝ գալիս խառնվում էր ջրվեժի մեղմիկ շառաչներին: Լուսնկա տարածությունը մշուշի քողով աղոտացել էր շրջակայքում և խարույկի արնագույն կիսալույսի մեջ տեսնվում էին արևակեզ, կնճռալից, բայց հրաբորբոք դեմքեր...

1897-1909